

BEU. SBE. Derg.
Cilt:4 Sayı:1 Haziran 2015

TÜRK KÜLTÜRÜNDE DEVE GÜREŞLERİ

Orhan YILMAZ* - Mehmet Ertuğrul**

Özet

Develer tarihte ulaşım, yük, binek, savaş, gıda ve spor amacı ile insanlığa hizmet etmiştir. Türklerde deve yetiştiriciliği 4.000 yıldan fazla olmalıdır çünkü bazı arkeolojik kanıtlar Türklerde deve güreşinin en azından 4.000 yıldan beri yapıldığını göstermektedir. Ancak 20. yüzyılda başlayan endüstrileşme ve modernleşme süreci içinde deve önemini kaybetmiş ve günümüzde sadece bir spor ve turizm malzemesi derecesine inmiştir. Bu nedenle deve popülasyonu geçen süre içinde 1.000'ler seviyesine inmiştir. Develer genellikle Ege Bölgesi deve güreşleri amacı ile yetiştirilmektedir. Yılda 60-70 yerleşim yerinde deve güreşleri organize edilmektedir. Deve güreşleri Pazar günleri gerçekleştirilir ve sadece erkekler değil, kadın ve çocuklar tarafından da izlenir. Develerin ekipmanları, aksesuarları, süslemeler, bakıcıların ücretleri, şehirden şehre ulaşım giderleri ile konaklama ve yiyecek giderleri oldukça pahalı olmasına rağmen, deve sahipleri genellikle çok zengin insanlar olmayıp, orta veya dar gelire sahip insanlardır. Bu nedenlerden dolayı bu organizasyonların devam edebilmesi için devlet tarafından desteklenmelerine ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: *Camelus dromedary, Camelus bactrianus, Genetik kaynak, Gelenek, Spor*

CAMEL WRESTLING IN TURKISH CULTURE

Abstract

In the past, camels were used as transport, pack, ride, war, food, and sport animal by Turks. Camel rearing must have been more than 4.000 years of time period in Turks because some archaeological evidences showed that camel wrestling events have been organized by Turks for about 4.000 years. After industrialization and modernization since 20th century, camel lost their importance and nowadays they are only a sport and tourism material in Turkey. Hence, the camel population in Turkey decreased in number of about 1.000 recently. The camel population is mostly used for camel wrestling events in West Anatolia. The camel wrestling events are organized about in 60-70 different places annually during winter season. Wrestling events are held on Sundays and watched by not only men spectators but also women and children. Although camel wrestling equipment,

---

* Doç.Dr., Ardahan Üniversitesi, Teknik Bilimler M.Y.O., zileliorhan@gmail.com

** Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, ertugrul@agri.ankara.edu.tr

accessories, ornaments, wages of take carers, transport for wrestling from city to city, accommodation, catering are quite expensive, camel owners are not so rich people, but low or middle income people. Because of those reasons, both camel owners and camel wrestling associations should be supported by the state in order for this custom to be survived.

Key Words: *Camelus dromedary, Camelus bactrianus, Genetic resource, Custom, Sport.*

1. GİRİŞ

Asya ve Avrupa arasındaki coğrafik konumu nedeni ile Türkiye, binlerce yıldır uluslar, kültürler ve medeniyetler arasında bir köprü işlevi görmüştür (Yılmaz vd. 2011:1). İnsanların macera, ticaret, savaş ve göç nedeni ile bu toprakları kullanması sonucu Türkiye'de evcil hayvan genetik kaynakları son derece zengindir. Günümüzde Türkiye'de arı, at, deve, domuz, eşek, güvercin, hindi, ipekböceği, katır, kaz, keçi, kedi, keklük, koyun, köpek, manda, ördek, sığır, sülün, tavşan ve tavuk gibi evcil hayvanların yetiştiriciliği sürdürülmektedir (Yılmaz ve Wilson 2012:1; Yılmaz ve ark. 2013:1; Yılmaz ve ark. 2014:1; Yılmaz ve Ertugrul 2014:1).

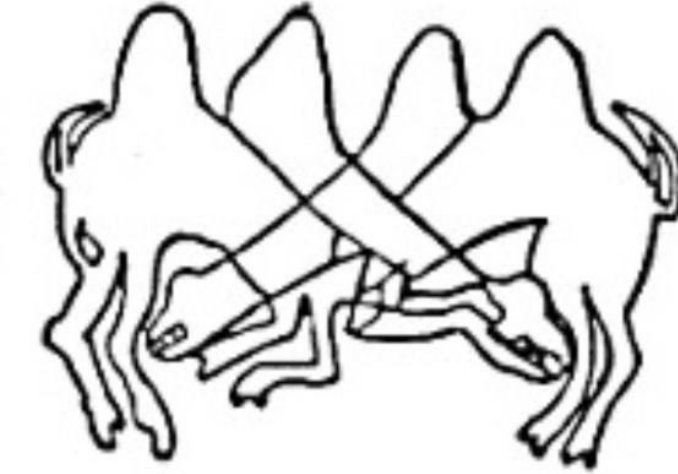
Tablo 1. Türkiye'de 1928-2012 yılları arasında deve mevcudu (Yarkın 1965, Aydın 2003:1, Anonim 2014^a).

Yıl	1928	1937	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2003	2010	2012
Sayı	74.437	118.211	110.000	65.390	39.000	12.000	2.000	1.350	808	1041	1315

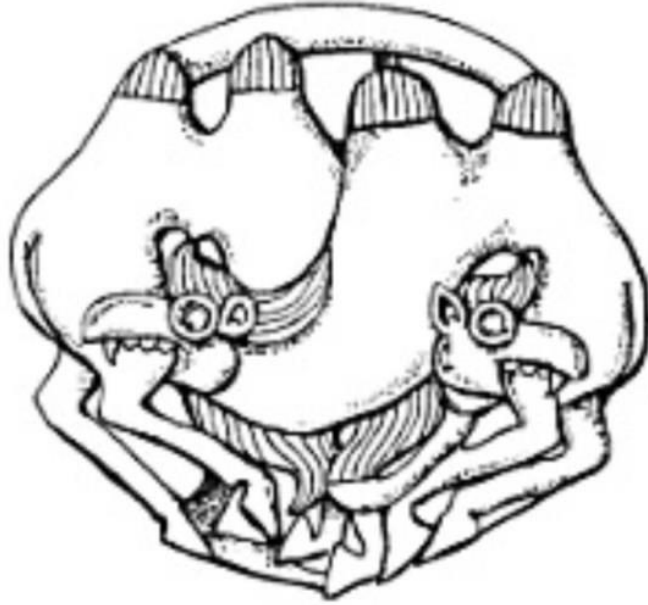
Şekil 1. Yaylaya göç eden göçebe Yörükler (Foto Muhammet Karakoyun)

Devenin en son evcilleştirilen hayvan türlerinden birisi olduğuna inanılmaktadır. Devenin M.Ö. 1.500 yıllarında Arabistan Yarımadası'nda evcilleştirildiğine, daha sonra M.Ö. 300 yıllarında Anadolu'ya yayıldığına inanılmaktadır (Wilson 1998:4-7). Deve özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de son derece azalmıştır. Bu azalma 1950'li yıllarda endüstrileşme ve motorizasyon ile hızlanmıştır (Tablo 1). Günümüzde Türkiye'de yetiştirilen develerin çok az bir kısmı Antalya, Mersin ve Muğla vilayetlerinde göçer halde yaşayan Yörükler tarafından yük hayvanı olarak (Şekil 1) kullanılmaktadır (Çelik 2013). Develerin geri kalan çok büyük bir kısmı ise deve güreşleri amacıyla yetiştirilmektedir (Yılmaz vd. 2011:1). Deve güreşlerinin Türk Tarihi'nde en az 4.000 yıllık geçmişi olduğu, Hakasya Cumhuriyeti'nde, Sulekskaya yakınlarında Margiana bulunan 4.000 yıllık taş bir tılsım üzerindeki çizimden belgelenmiştir (Şekil 2). Bunun yanı sıra yine 2.500 yıllık bronz levhalara kazılmış deve güreşi çizimleri de bulunmaktadır (Şekil 3, 4). Bazı deve güreşleri ise minyatür ve karakalem çizim şeklinde günümüze ulaşmıştır (Şekil 5). Bu derleme çalışmasında deve güreşlerinin Türk Kültürü'ndeki yeri incelenmeye çalışılacaktır.

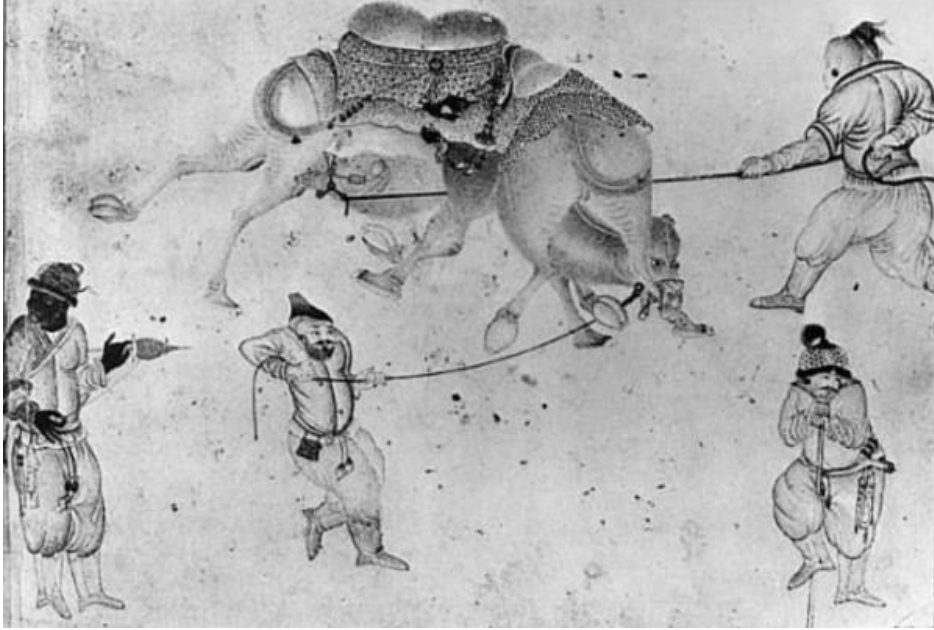
Şekil 2. Hakasya Cumhuriyeti'nde, Sulekskaya yakınlarındaki Margiana bulunan 4.000 yıllık taş bir tılsım (Adamova 2004).

Şekil 3. Kazakistan'ın batısındaki Beşoba Kurgan'ında bulunan ve M.Ö. 6. veya 5. yüzyıllara ait olduğu sanılan bronz levha (Adamova 2004).

Şekil 4. Güney Urallardaki Filippovka'daki höyük mezarda bulunan ve M.Ö. 5. veya 4. yüzyıla tarihlenen bronz levha (Adamova 2004).

Şekil 5. 15. yüzyılın ikinci yarısı ortalarına ait ve urganlarla ayrılmaya çalışılan bir deve güreşi canlandırması (Adamova 2004).

2. AD VERME

Her deveye bir ad verilmektedir (Aydın 2011:2). Develerin adı konulurken genellikle onun cesareti ve korkusuzluğunu vurgulayacak adlar seçilir. Devenin en iyi yaptığı oyun, ünlü bir film yıldızı ya da politikacı da sıklıkla ad olarak güreş develerine verilir (Kılıçkiran 1987:130).Bazen devenin mevcut adı, seyirciler tarafından değiştirilebilmektedir. 1970'li yıllarda güreşen Okçulu adlı deve güreş alanında güreşirken çok sempatik hareketler sergiliyordu. Bu sempatik hareketler, yine 1970'li yılların ünlü TV dizisi kahramanı Komiser Kolombo ile özdeşleştirilmiş ve devenin adı Kolombo (Şekil 6) olarak seyirciler tarafından değiştirilmiştir ve bu yeni ad yerleşmiştir (Kılıçkiran 1987).

Şekil 6. Ünlü güreş devesi Kolombo'nun mezarı (Gülsöken 2010).

Bazı ünlü güreş develerinin adları şöyledir: Adalı, Ağır Dağ, Almanyalı, Bütün Dünya, Çakal, Çamkiran, Çayırılı, Cesur Yürek, Ceylan, Çılgın Hasan, Çılgın Özer, Civan, Dağdeviren, Dönmez, Dozer, Felek, Fırat, George Bush, Gezer, Hasan Efe, İpçi, Kankardeş, Kara Ali, Kara Cennet, Kara Murat, Kara Osmanoğlu Tülüsü, Kara Sümbül, Karakaş, Karka Kartalı, Kayacan, Keleş, Kiriş, Kolombo, Kuzey Ege, Önderhan, One Minute, Özen, Özge, Poyraz, Saddam Hüseyin, Sağlıkçı, Şahin, Şahintepesi, Sarı Zeybek, Serkan, Şimsek, Şoför, Takmakol, Talancı, Yarımdünya (Kılıçkiran 1987:130-140, Çulha 2008:1836, Çalışkan 2010:19-59, Gülsöken 2010:178-179).

3. EKİPMANLAR

Devenin en önemli ekipmanı havut (Şekil 7) adı verilen özel semerdir. Çünkü deve güreşirken diğer deveye yaslanır ve havudu ile iter (Seyirci 1987:331). Havut yaklaşık olarak 30-40 kg ağırlığındadır. Günümüzde havut yapan ustaların sayısı oldukça azalmıştır (Çalışkan 2010^b:103-105). Daha sonra deveyi yönetmek ve dizginlemek için yular ve ip takımları bulunur. Devenin başına takılan yuların dışında, bazen deve otururken ayağa kalkmasını önlemek için, katlanmış bacağı dize yakın kısımdan ip ile bağlanır (Çelik 2013). Ayrıca güreşten önce devenin ağzı, diğer deveyi güreş esnasında ısırması için, bu işi iyi bilen 'ağız bağcısı' tarafından bağlanır. Önemli ekipmanlardan birisi ise keçedir. Devenin çeşitli yerlerine, havudun ve diğer devenin zarar vermesini önlemek için keçe parçaları

yerleştirilir. Yine başka bir ekipman ise kolandır. Havudun sıkı bir şekilde bağlanması açısından önemlidir (Gülsöken 2010:79-82, Bağcıl 2013, Çelik 2013).

Şekil 7. Aydın İncirliova'dan Çılgın Özer, üzerindeki havut ve körüklü çizmesi ile sahibi.

4. AKSESUAR VE SÜSLER

Çeşitli boncuklar, ponponlar, işlemeli bezler, zillerve çanlar deveyi süslemek amacı ile kullanılır(Gülsöken 2010:116-123). Devenin adı, havudun arka tarafına asılan ve 'peş'(Şekil 8) adı verilen bir kumaş parçasına yazılır. Peş üzerinde devenin adından başka nereli olduğu da yazılıdır. Bazen sahibinin adı da eklenir. En altta ise vazgeçilmez olarak 'Maşallah' kelimesi bulunur. Deve için kullanılan bu ekipman ve süslerin maliyeti ucuz değildir ve 1.500 lira ile 15.000 TL arasında değişebilir(Çulha 2008).

Şekil 8. Havudun arkasına asılan peş.

5. OYUNLAR

Develer genellikle tek, makas, çengel, çırpma, bağ, çatal, kol atma ve kol kaldırma oyunlarını uygulurlar. Genellikle deve, güreşler sırasında bu oyunlardan sadece birini uygular. Ancak bir iki oyunu birden veya oyunların hepsini uygulayan develere de bazen rastlanmaktadır. Develerin eşleştirilmesine ‘deve çatımı’ denir ve develer çatılırken, aynı oyunu uygulayan develerin birbirleri ile eşleştirilmesine dikkat edilir. Develer ayrıca ‘sağcı’ ve ‘solcu’ olarak da ikiye ayrılırlar. Bu adlandırmada siyasi bir anlam yoktur. Deve sağ ya da sol hangi taraftan oyun uyguluyorsa, bu adla anılır. Örneğin tek oyununu oynayan deve ya ‘sağ tekçi’ ya da ‘sol tekçi’dir.

Tek: Develer yan yana geldiklerinde, bir devenin başı ile diğer devenin ayaklarını zorlaması ve düşürmeye ya da kaçırmaya çalışmasına denir. Güreş uzmanlarına göre en etkili oyun tekdir. Eğer bir deve bu oyunu iyi biliyorsa, güreşlerini muhakkak kazanır.

Makas: Her iki deve karşı karşıya gelerek, başları ve havutlarından destek alarak diğer deveyi iter ve kaçmaya zorlar. Bu arada kendi eksenleri etrafında dönerler. Bu oyun genellikle beraberlik ile biter.

Çengel: Bir devenin ayağı ile diğer devenin ayağına çelme takması ve onu çömelmeye zorlamasına denir. Bu oyun ‘düz çengel’ ve ‘bıçak çengel’ olarak ikiye ayrılır. Bıçak çengel oyunu çok tehlikelidir ve hakemler müdahale edip, develerin ayrılmasını sağlamazlarsa, devenin bacağı kırılabilir. Bu nedenle ‘Çengelci deve’ genellikle sevilmez ve bir deve sahibi, kendi devesinin çengelci bir deve ile eşleşmesini istemez.

Bağ: İki deve karşı karşıyadır. Bir deve, diğer devenin başını bacakları ile sıkıştırarak, onu çökmeye zorlar. Bu oyun ‘tam bağ’ veya ‘çatal bağ’ (Şekil 9) ve ‘yarım bağ’ olarak ikiye ayrılır.

Şekil 9. Çanakkale Umurbey’de 2012 yılı güreşlerinde tam bağ (çatal bağ) oyunu

Çırpma: Bu oyunda bir deve bağ oyununu uygularken, diğer deve başını geri çeker ve boynunu diğer devenin boynunu üzerine koyar.

Çatal: Her iki deve de vücudu ile diğerinin başını altına almaya çalışır. Bu oyunu en son uygulayan genellikle güreşi kazanır.

Kol atma: Bir devenin bacağını diğer devenin boynuna koyarak, onu çökmeye zorlamasına denir.

Kol kaldırma: Bir deve kol atma oyununu uygularken, diğer devenin onu iterek düşürmesine denir (Gülsöken 2010, Bağcıl 2013).

6. ARENA

Güreş alanlarına genellikle 'arena' adı verilir. Arenalar sıklıkla toprak zeminli bir futbol sahası ya da amfi tiyatro şekilli uygun bir alandır (Anonim 2010). Eğer böyle bir alan bulunamazsa, zemini toprak herhangi bir alanda develer güreştirilebilir. Ancak arana alanında en önemli şart, yakınlarda uçurum ya da yar olmamasıdır. Çünkü develer güreş heyecanı ile buradan düşebilirler (Anonim 2012). Develerin güreşeceği, seyircilerin rahatça seyredeceği bir ortam güreş için yeterlidir. Bu nedenle genellikle eğer futbol sahası bulunmazsa, etrafında seyircilerin oturarak, güreşleri seyredebileceği eğimli toprak yükselti bulunan alanlar güreşler için idealdir. Arenanın yükselti bulunmayan kenarlarında ise seyirciler geldikleri araçların üzerine çıkarak güreşleri seyretmeye çalışırlar. Bu tip güreş arenaları senede ancak bir gün deve güreşleri için kullanıldıklarından, sadece deve güreşleri için arena inşa etmeye gerek duyulmamaktadır. Uygun futbol sahaları güreşler için en uygun alanlardır (Çalışkan 2009). Ancak çok geniş katılımlı deve güreşlerinin yapıldığı Selçuk Deve Güreşleri gibi güreşler için özel deve güreşi arenaları bulunmaktadır ki, Selçuk Deve Güreşleri'ni genellikle 25.000 civarında seyirci izler (Çulha 2008). Çok az yağsa da, yağmur zemini kayganlaştırarak, develerin güreşmelerini zorlaştırır. Bu yüzden yağmurlu havalarda güreşler genellikle iptal edilir (Çalışkan 2010^b).

7. DEVE SAHIPLERİ

Deve yetiştiricileri ve sahiplerinin tamamına yakını kırsal kesimdedir. Şehirde oturuyorsa dahi, kırsal kesim kökenlidir. Hemen hepsi ilköğretim mezunudur. Maddi durumları çok iyi olmamasına rağmen, sadece geleneği sürdürmek ve deveye olan sevgilerinden ötürü deve güreşi işini devam ettirmektedirler. Hâlbuki devenin bakımı, beslenmesi, bakıcı ücretleri, ekipmanı, aksesuarları, güreşlere gitmek için ulaşım ücreti, güreşler sırasında konaklama ve yiyecek-içecek ücretlerin hepsi birer masraf unsurudur (Kılıçkiran 1987).

Devenin her şeyden önce yeterli büyüklükte bir barınağa ve otlayacak araziye ihtiyacı vardır. Bunları şehirde bulmak zordur, bu yüzden deve yetiştiriciliği kırsal kesimin işi olmuştur (Çulha 2008). Deve o günkü güreşlerde bir galibiyet aldıysa, köyünde ya da kasabasında o gün bir şenlik havası olur. Çocuklarda deveye karşı bir hayranlık, erkeklerde ise bir saygı havası sezilir (Kinzer 2000:1). Güreşlerdeki galibiyetten sonra sahibinin itibarı ve saygınlığı o yerleşim yerinde artar (Akar 1996).

Güreş devesi sahiplerinin bir ortak özelliği de, tamamına yakınının aynı zamanda yağlı güreşlere ilgi duyan ve bu güreşleri takip eden kişilerden meydana

gelmesidir. Güreşlere gelirken geleneksel efe veya zeybek kıyafetlerini ve körüklü çizmelerini giymeyi ihmal etmezler(Kılıçkiran 1987). Deve sahiplerinin hemen hepsi, develerini ailenin bir ferdi gibi görürler (Bağcıl 2013). Ona ölene kadar bakacaklarını söylemeyi ihmal etmezler (Christie-Miller 2011, Parkinson 2011). Ancak öte yandan birçok deve yaşlanıp, ya da sakatlanıp yenilmeye başlayınca, sucuk olmak üzere kasaba yollanır (Çalışkan 2009).

8. SEYİRCİLER

Deve güreşlerinin seyirci profili geleneksel olarak erkek egemen olan Türk Spor Seyircisi profili içinde müstesna bir yeri işgal eder. Çünkü deve güreşleri, belki hiçbir spor dalında olmadığı kadar, her iki cinsiyetten ve bütün yaş gruplarından insanların (Şekil 10) katıldığı bir spordur (Aydın 2011:2-3). Ayrıca güreşlere her yaşta insanların ilgisi bazen o kadar fazla olur ki, bazı yerleşim yerleri terk edilmiş hissi verebilir (Anonim 2011) (Christie-Miller 2011).

Şekil 10. Deve güreşlerinde bayan seyirciler.

Seyircilerin büyük çoğunluğu kırsal kesimden ve alt veya orta gelir seviyesine sahip insanlardır. Ancak aynı zamanda bu kültürü yaşatan ruh bu

insanlarda bulunmaktadır (Parkinson 2011:2).Deve güreşleri Pazar günleri gerçekleştirilir (Anonim 2012:1).

Seyirciler sabahın erken saatlerinden itibaren ailecek güreş alanına gelerek, iyi bir yer kapmayı amaçlarlar. Otomobil, pikap, kamyonet/kamyon, minibüs ve traktör sıklıkla tercih edilen ulaşım araçlarıdır (Anonim 2010). Güreş alanında sandalye ya da sıra gibi oturulacak yer olmadığı için, seyirciler ya yüksekçe bir yere çıkarak, yere serdikleri örtülerin üstüne, ya beraberlerinde getirdikleri sandalye veya taburelere, ya da geldikleri traktör, kamyonet, minibüs gibi araçların üstüne otururlar. Bu durum tam bir “Sağlık ve güvenlik kâbusu” olarak adlandırılabilir (Çalışkan 2009) (Anonim 2011).

Şekil 11. Kendinden geçmiş şekilde saha kenarında oynayan seyirciler.

Oturdukları yere ayrıca bir de masa kurarlar, birçok aile ya da arkadaş grubu mangal yakmayı da ihmal etmez. Mangal ateşi, güreşin başından sonuna kadar sönmez. Üstünde genellikle deve etinden yapılmış sucuk kızartılır. Tek tük şarap içenlere rastlansa da, vazgeçilmez içki çeşidi rakıdır (Christie-Miller 2011). Bazı rakı firmalarının seyircilere destekleyici oldukları dahi görülebilir.

Güreşler sırasında genellikle davul ve zurna eşliğinde Ege'nin zeybek yada harmandalı havaları çalınır. Seyirciler bazen kendinden geçmişçesine oynarlar (Şekil 11). Bazen zurnanın yerini klarnet alabilir. Keman da bu çalgılara eşlik edebilir. Çalan kişiler genellikle Roman vatandaşlarımızdır(Çalışkan2010^b).Çalgı seslerine seyircilerin tezahürat ve gürültüleri karışır. Duyulan sesler arasında desteklenen devenin adına sıklıkla rastlanır(Anonim 2010, Aydın 2011:3). Deve

sahibi olmamalarına rağmen bazı deve güreşi takipçileri geleneksel efe veya zeybek kıyafetlerini ve körüklü çizmelerini giyerler (Aydın 2011:2). Güreşe gitmedikleri zamanlar, kendi oturdukları kasaba veya şehirdeki deveci kahvelerinde vakit geçirirler(Çalışkan 2010^b).

Seyirciler genellikle o yörenin insanları oldukları halde, Selçuk Güreşleri gibi büyük organizasyonlara yurtdışından turistlerin katıldığı da olur. Ancak turistler genellikle batılı turistler ile bazen Japonlardır. Ancak çok yerleşik bir deve kültürünün olduğu Arap ülkeleri vatandaşlarında güreşlere katılan pek olmaz(Çalışkan 2009).

9. HALI GECESİ

Güreş organizasyon heyeti tarafından, güreşlerden bir gece önce Halı Gecesi tertip edilir. Bu halı gecesinin birkaç farklı amacı vardır. Öncelikler bu gecede eski dostlar bir araya gelirler ve aralarına yeni katılan güreş heveslileri ile tanışma imkânı bulurlar. Ayrıca bir dokuma halı açık artırma ile satılır ve elde edilen gelir masrafları karşılamak için kullanılır (Aydın 2011:2). Halı gecesi çok renkli ve şamatalı geçer. Geçmiş yıllarda gece yarısına doğru dansöz de oynatılmışsa da, günümüzde bu adet pek kalmamıştır.

10. FOLKLOR

Binlerce yıldır insan ile böyle yakın bir ilişki içine girmiş olan deve ile ilgili çok geniş bir folklor birikimi bulunmaktadır (Seyirci 1987:327-331). Motorlu araçlar yaygınlaşmadan önce göçebe Türkler gelin götürürken, gelinin çeyizini deveye yükleyip götürürlerdi (Gülsöken 2010:180).

Deve temalı çok sayıda halk oyunu bulunmaktadır. Elazığ, Erzurum, Isparta, İzmir, Kars, Siirt ve Sinop yörelerinde “Deve Oyunu”, Adıyaman'da “Kör Deve”, Gaziantep'te “Yedi Deve” ve Kırklareli'nde Camala Oyunu ilk akla gelen oyunlardandır (Çakır 1987:77-81).

Bir dördlükte deve şöyle methedilmiştir:

Deve sunadır,

Koyun berber.

Keçi çerçidir,

At server.

Deve ağzına aldığı yiyeceği çiğnedikten sonra yutabilmek için başını suna gibi havaya kaldırır. Bu yüzden deve suna kuşuna benzetilmiştir (Akar 1996:43-44).

Eskiden deve güreşlerinin başka bir hayırlı fonksiyonu ise, evlenme çağına gelmiş bekâr erkeklerin kendilerine deve güreşleri sırasında uygun eş bulmaları ve bu curcunada ona bir şekilde yaklaşım, tanışıklık kurma imkânıdır. Öte yandan anne babalar da deve güreşi kalabalığını değerlendirip, evlatlarına “hayırlı bir kısmet” bulma telaşına düştükleri olmuştur (Kılıçkiran 1987:143-144).

11. KOCAKARI İLAÇLARI VE BAZI PRATİK UYGULAMALAR

Devenin tabanı yumuşak olduğu için, deveye at, eşek, katır, sığır, manda gibi hayvanlarda olduğu gibi nal çakılamaz. Deveciler bunun çaresini pratik bir yol ile bulmuşlardır. Zifti yumuşayınca kadar ısıtarak, içine yeterli miktarda kum katarlar. Daha sonra devenin ayağını bu zift-kum karışımına batırırlar. Bu karışım devenin ayağına bir çorap gibi yapışır. Bir nal görevi gören bu zift-kum nalı deveyi sert zeminlerde 10-15 gün idare eder ve ayağını herhangi bir sakatlanmadan korur (Gülsöken 2010).

Deve de diğer iri hayvanlar gibi, sinekleri kovacak uzun bir kuyruk ve yüzlek sırt kasları olmadığı için, bu haşerelerin ısırma ve sokmalarından son derece rahatsız olurlar. Deveciler bunun da çaresini bulmuşlardır. İki litre zeytinyağına 0,3 litre kadar çam veya ardıç reçinesi katarlar. Bunu kaynatıp, iyice birbirine karıştıktan sonra soğuturlar. Daha sonra bu karışımı devenin bütün vücuduna sürerler. Bu karışım deveyi tüm zararlı haşerelerin ısırma ve sokmasından korur. Bu karışımın devenin vücudunu zararlı mikroplara karşı da koruduğuna inanılmaktadır. Etkisi gidince, bu işlemi tekrar ederler (Gülsöken 2010:113-114).

Güreş sezonu başlayıp, bahar mevsimi geldiğinde, deve bütün bir kış sezonu boyunca yem yemediği için, oldukça zayıf düşmüştür. Deve otlatılmaya bırakıldığında, “kokusunda dolayı otları ayırt etmesin ve hepsini yesin” diye, devenin burun deliklerinin ağzına katran çalarlar. Bu uygulamanın devenin koku alma duyusunu bozduğuna inanırlar. Ayrıca yine bahar döneminde sık sık deveye peynir altı suyu içirerek, bu uygulamanın hem bağırsakları temizlendiğine, hem de sindirimi hızlandırdığına inanırlar (Gülsöken 2010:114-115).

12. KÜLTÜR TURİZMİ

Turizm; seyahat ederek yeni bilgileri öğrenme ve yeni yerleri görme olarak tarif edilebilir (Çulha 2008:1828). Deve güreşi organizasyonları da bu çerçevede değerlendirilebilecek yeni bir turizm alanı sayılabilir. Turistik yerler genellikle turistlerin kolayca ulaşabileceği büyük yerleşim yerlerine ve yollara yakın yerlerde. Bazı büyük deve güreşi organizasyonları son yıllarda yerli ve yabancı turistleri cezp etmek için bazı çalışmalara girişmişlerdir. Küçük ilçe merkezi, kasaba ve köylerde gerçekleştirilen deve güreşleri küçük ve dar kapsamlı organizasyonlardır. Bu yerlerdeki deve güreşleri genellikle ticari kaygılardan uzak, geleneği yaşatmak ve deve güreşi meraklılarını tatmin etmek için yapılır. Bu

nedenle bu tip küçük kapsamlı güreşlerin takipçileri de o yörenin kırsal kökenli insanıdır. Ancak Selçuk, Bodrum ve Kuşadası gibi turistik yörelerde düzenlenen organizasyonlara yerli ve yabancı turist katılımı yıldan yıla artmaktadır. Mesela Selçuk'ta düzenlenen deve güreşlerine genellikle 20.000 civarında katılım olur ve bu kalabalığın içinde azımsanmayacak ölçüde yerli ve yabancı turist bulunur (Çalışkan2010^a:132-134).

13. DEVE GÜZELLİK YARIŞMASI

Deve güzellik yarışmaları genellikle Suudi Arabistan ve Körfez Ülkelerine has bir uygulamadır. Bu ülkelerde deve güreşi geleneği olmadığı halde, tek hörgüçlü develer arasında yapılan deve yarışları çok yaygındır. Bu yarışlar sırasında deve güzellik yarışması da yapmayı ihmal etmezler. Mesela 2010 yılında yapılan deve güzellik yarışması sırasında yarışmacı yaklaşık 10.000 deve arasından bir deve 10 milyon dolar ödül almıştır. Yine Suudi Arabistan'da bir yarış devesi 2.7 milyon dolara satılmıştır (Parkinson 2011:2).

Son yıllarda deve güzellik yarışmaları Türkiye'de de yapılmaya başlamıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen ilk yarışma, 2011 yılında deve güreşlerinden bir gün önce Selçuk Deve Güreşleri'nde gerçekleştirilmiştir (Christie-Miller 2011:1).

SONUÇ

Deve güreşleri de bu kapsamda bir kültür ürünüdür ve Türkler tarafından en az 4.000 yıldır sürdürüle gelmektedir. Deve yetiştiren onca toplum olmasına rağmen, sadece Türklerde deve güreşinin görülmesi de Türklerin, dünya toplumları içindeki seçkin konumunu perçinleyen öğelerden yalnızca birisidir. Ancak her kültür gibi, deve güreşi kültürünün tüm öğeleri ile sürdürülmesi oldukça pahalı bir uğraştır. Bu konuda belediyeler ve bazı hayırsever güreş severler yardımlarda bulunsalar da, devletçe bu konu ele alınmalı ve organize edilecek Deve Güreşleri Federasyonu kanalı deve güreşçileri desteklenmelidir. Böylece hem bu kültür yaşatılabilir hem de yerli genetik kaynaklarından birisi olan devenin de Anadolu'da soylarının tükenmesinin önüne geçilebilir.

KAYNAKLAR

Akar, Musa. 1996. "Göçebe Türkmenlerde Deve Güreşi ve Sosyo-Kültürel Boyutu" Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu, Ankara.KültürBakanlığı,ss. 41-46.

Anonim, 2010. Getting the Hump - Camel Wrestling Season Now in Full Swing. <http://www.fethiyetimes.com/just-visiting/things-to-do/5976-getting-the-hump-camel-wrestling-season-now-in-full-swing.html>,04.02.2012.

Anonim, 2011. Fethiye Times Meets a Camel!
<http://www.fethiyetimes.com/expat-zone/environmentculture/6483-fethiye-times-meets-a-camel.html>, 04.02.2012.

Anonim, 2012. DeveGüreşleri.
<http://www.konakli.bel.tr/index.php?act=actvitishw>, 04.02.2012.

Anonim. 2014a. Hayvancılık İstatistikleri. Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumu, Ankara.
<http://tuikapp.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul>,30.1.2014.

Anonim, 2014b. Camel Wrestling.
http://en.wikipedia.org/wiki/Camel_wrestling,04.02.2012.

Aydın, Gürbüz. 2003. *Deve Yetiştiriciliği*. Yayımlanmamış doktora semineri, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, pps. 12

Aydın, Ali Fuat. 2011. A Brief Introduction to the Camel Wrestling Events. Camel Conference of SOAS, University of London, 23-25 May 2011.

Bağcıl, Fikret. 2013. Yüzyüze görüşme, 2 Mart 2013, Kepez Beldesi, Canakkale.

Çelik, Yaşar. 2013. Yüzyüze görüşme, 14 Nisan 2013, Büyük Eceli Köyü, Gülnar, Mersin.

Christie-Miller, Alexandr. 2011. Turkey: Tradition of Camel Wrestling Making a Comeback. <http://www.eurasianet.org/node/62784>,30.01.2014.

Çakır, Ahmet. 1987. "Türk Halk Oyunlarında Hayvan Motifleri Üzerine Bir Atlas Denemesi." III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. s. 75-85. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Çalışkan, Vedat. 2009. "Geography Of a Hidden Cultural Heritage: Camel Wrestles in Western Anatolia." *The Journal of International Social Research*. 2 (8): 123-137.

Çalışkan, Vedat. 2010a. "Examining Cultural Tourism Attractions for Foreign Visitors: The Case of Camel Wrestling in Selcuk (Ephesus)." *Journal of Turizam*. 14 (1): 22-40.

Çalışkan, Vedat. 2010b. *Kültürel Bir Mirasın Coğrafyası: Türkiye'de Deve Güreşleri*. Selçuk Belediyesi Yayınları, No:3. Anka Matbaacılık, İstanbul.

Çulha, Osman. 2008. "Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması." *Journal of Yasar University*, 3 (12): 1827-1852.

Güleç, Ertuğrul. 2012. *Türk Devesi ve Deve Güreşçiliği*. Bilgi Müşavirlik ve Mühendislik, Ankara.

Gülsöken, Saner. 2010. *Ayrın Develeri*. Ege Yayınları, İstanbul.

Kılıçkiran, Mazlum Nusret. 1987. “Ege’de Kış Turizminin Kurtarıcısı Deve Güreşleri” III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. s. 125-146. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Kinzer, Stephen. 2000. Selcuk Journal; In These Prizefights, Camels Wrestle for Carpets. Newyork Times, 19 January 2000.

Parkinson, Joe. 2011. What's a Bigger Draw Than a Camel Fight? A Camel Beauty Contest, of Course. Wall Street Journal, 22 January 2011.

Seyirci, Musa. 1987. “Deve Folkloru ve Güney Göçerlerinde Deve Donanımları.” III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. s. 327-336. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Wilson, Richard Trevor. 1998. *Camels*. MacMillanEducation Limited, Hong Kong.

Yarkin, İbrahim. 1965. *Keçi-Deve-Domuz Yetiştirilmesi*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 243. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Yılmaz, Orhan and Richard Trevor Wilson. 2012. “The Domestic Livestock Resources of Turkey: Economic and Social Role, Species and Breeds, Conservation Measures and Policy Issues.” *Livestock Research for Rural Development*. 24 (9): 157.

Yılmaz, Orhan ve diğer. 2011. “The Domestic Livestock Resources of Turkey: Camel.” *Journal of Camel Practice and Research*. 18 (2): 21-24.

Yılmaz, O., Ertürk, Y. E. ve Ertuğrul, M. 2013. Some Phenotypical Characteristics of Camels Raised in Provinces of Balıkesir and Canakkale. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1): 51-56.

Yılmaz, O., Ertürk, Y. E. ve Ertuğrul, M. 2014. Türklerde Deve Güreşlerinin Orta Asya'dan Anadolu'ya 4.000 Yıllık Geçmişi . *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(2): 49-54.

Yılmaz, O. and Ertugrul, M. 2014. Camel Wrestling Culture in Turkey. *Turkish Journal of Agricultural and Natural Sciences*. Special issue 2: 1998-2005.

